

TASHKENT STATE UNIVERSITY OF ECONOMICS

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

LABOUR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

scientific electronic journal

2024 yil 3-son

Volume 9, Issue 3, 2024

**МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 3-2024

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko‘chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog‘lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d, prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., (DSc), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

S.B.G'oyipnazarov A.B.Xayitov G.F.Abdumalikova	<i>Labor market transformations in developing countries</i>	5-23
B.E.Mamaraximov	<i>Ishchi kuchini takror ishlab chiqarish va yoshlar bandligini ta'minlashning davlat siyosati</i>	24-29
J.D.Jo'rayev	<i>O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotda aholining ish bilan bandligini ta'minlash</i>	30-37
T.T.Xalikov	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida bitiruvchilarni bandligini ta'minlash tizimining matematik modelini optimallashtirish</i>	38-45
T.T.Xalikov	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash tizimini takomillashtirish</i>	46-51
F.X.Mamatova	<i>Barqaror iqtisodiy o'sishda mehnat unumdorligini oshirish yo'llari</i>	52-62

INSON KAPITALI

K.X.Abduraxmonov S.S.Ismoilov	<i>Роль стратегических инвестиций в развитие человеческого капитала в условиях цифровой трансформации банковской системы Узбекистана</i>	63-74
S.B.G'oyipnazarov T.N.Azimov	<i>Inson kapitalini raqamli rivojlanish holatini baholashning uslubiy asoslari</i>	75-88

INSON RESURSLARINI BOSHQARISH

G.Q.Abduraxmonova M.Sh.Xaydarova	<i>Davlat korxonalarida inson resurslarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni aralash usul yordamida baholash</i>	89-110
U.X.Abdukarimov	<i>Davlat fuqarolik xizmatchilarining salohiyatini rivojlantirish: yangi davr talabi va imkoniyatlari</i>	111-120
M.A.Qayumova	<i>Strategies for enhancing faculty motivation: evidence-based practices for higher education institutions</i>	121-131
X.A.Ortiqov G.X.Anvarova	<i>Muassasalarda yil o'rtasida shtat jadvaliga o'zgartirish kiritish tartibi</i>	132-138
M.A.Yusupova	<i>Bank sohasida sun'iy intellektni integratsiya qilish orqali mehnat tashkilotini transformatsiya qilish</i>	139-152

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
Z.Dj.Adilova	<i>Qoraqalpog'iston Respublikasida turizmni</i>	153-162
B.K.Kusekeyev	<i>rivojlantirish istiqbollari</i>	
B.Z.Arzimatov	<i>Привлечения инвестиций в сферу туризма в</i>	163-170
	<i>Узбекистане: тенденции и события</i>	
N.O.Jumaniyozov	<i>Mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning</i>	171-180
	<i>O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri</i>	
K.J.Sodiqxo'jayev	<i>Moliyaviy resurslar defitsiti sharoitida xo'jalik</i>	181-187
	<i>yurituvchi subyektlarni samarali boshqaruv</i>	
	<i>strategiyasini takomillashtirish</i>	
N.S.Yuldashev	<i>O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror taraqqiyotiga</i>	188-195
	<i>xorijiy investitsiyalar ta'siri</i>	

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

MINTAQALARARO IQTISODIY INTEGRATSIYANING O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA'SIRI

Jumaniyazov Nodirbek Odilbek o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti,

To'rtko'l fakulteti, assistent-o'qituvchi

nodirbek.jumaniyazov@430gmail.com

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a115

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiyada ishtiroki va uning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri tahlil qilinadi. O'zbekistonning MDH, Markaziy Osiyo va boshqa qo'shni davlatlar bilan iqtisodiy aloqalari natijasida savdo hajmining oshishi, transport infratuzilmasining rivojlanishi, xorijiy investitsiyalar oqimi hamda mehnat migratsiyasining ijobiy va salbiy ta'sirlari o'rganiladi. Maqolada mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning qishloq xo'jaligi, energetika va texnologik transfer sohalariga ta'siri ham tahlil qilinadi. Shu bilan birga, integratsiya jarayonida yuzaga keladigan iqtisodiy raqobat, tashqi iqtisodiy xavflar va ijtimoiy tengsizlik masalalari ham ko'rib chiqiladi. O'zbekistonning iqtisodiy integratsiyada ishtiroki uning barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishiga xizmat qilishi bilan bir qatorda, ichki iqtisodiy islohotlarning ahamiyatini kuchaytiradi.

Kalit so'zlar: Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya, O'zbekiston iqtisodiyoti, savdo, investitsiya, raqobat, barqaror rivojlanish, transport va logistika, energetika hamkorligi, mehnat migratsiyasi, SWOT tahlil, tashqi iqtisodiy xavflar, texnologik transfer, infratuzilma rivojlanishi, savdo balansi, investitsiya muhiti, raqobatbardoshlik, qishloq xo'jaligi eksporti, ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik

ВЛИЯНИЕ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ НА ЭКОНОМИКУ УЗБЕКИСТАНА

Джуманиязов Нодирбек Одилбек угли

Ташкентский государственный экономический университет,

Факультет Тортоколь, ассистент преподавателя

Аннотация. В данной статье анализируется участие Узбекистана в межрегиональной экономической интеграции и ее влияние на экономику страны. В результате экономических связей Узбекистана со странами СНГ, Центральной Азии и другими странами-соседями изучаются положительные и отрицательные последствия увеличения объемов торговли, развития транспортной инфраструктуры, притока иностранных инвестиций и трудовой миграции. В статье также анализируется влияние межрегиональной экономической интеграции на сферы сельского хозяйства, энергетики и трансфера технологий. При этом рассматриваются также вопросы экономической конкуренции, внешнеэкономических рисков и социального неравенства, возникающих в процессе интеграции. Участие Узбекистана в экономической интеграции служит достижению

его целей устойчивого развития, а также усиливает важность внутренних экономических реформ.

Ключевые слова: межрегиональная экономическая интеграция, экономика Узбекистана, торговля, инвестиции, конкуренция, устойчивое развитие, транспорт и логистика, энергетическое сотрудничество, трудовая миграция, SWOT-анализ, внешнеэкономические риски, технологический трансфер, развитие инфраструктуры, торговый баланс, инвестиционная среда, конкурентоспособность, экспорт сельскохозяйственной продукции, социально-экономическое неравенство

THE EFFECT OF INTER-REGIONAL ECONOMIC INTEGRATION ON THE UZBEKISTAN ECONOMY

Jumaniyazov Nodirbek Odilbek ugli

Tashkent State University of Economics,

Faculty of Tortkol, assistant teacher

Abstract. This article analyzes Uzbekistan's participation in interregional economic integration and its impact on the country's economy. As a result of the economic relations of Uzbekistan with the CIS, Central Asia and other neighboring countries, the positive and negative effects of the increase in trade volume, the development of transport infrastructure, the flow of foreign investments and labor migration are studied. The article also analyzes the impact of interregional economic integration on the fields of agriculture, energy and technological transfer. At the same time, the issues of economic competition, external economic risks and social inequality arising in the process of integration are also considered. Uzbekistan's participation in economic integration serves to achieve its goals of sustainable development, as well as strengthens the importance of internal economic reforms.

Keywords: interregional economic integration, economy of Uzbekistan, trade, investment, competition, sustainable development, transport and logistics, energy cooperation, labor migration, SWOT analysis, external economic risks, technological transfer, infrastructure development, trade balance, investment environment, competitiveness, agricultural export, socio-economic inequality

Kirish

Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya zamonaviy iqtisodiyotning muhim omillaridan biri bo'lib, mamlakatlarning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston ham MDH davlatlari va boshqa qo'shni mintaqalar bilan iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Ushbu jarayon O'zbekiston iqtisodiyotiga qanday ta'sir qilishi va u qaysi sohalarida o'z aksini topayotganligini tahlil qilish, mamlakatning iqtisodiy kelajagi uchun muhimdir. Mintaqaviy iqtisodiy integratsiya jarayoni bugungi kunda dunyo bo'ylab ko'plab davlatlar uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayon mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash, savdo hajmini oshirish, investitsiya oqimlarini rivojlantirish va iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston, Markaziy Osiyoda joylashgan, strategik joylashuvi va boy tabiiy resurslari bilan mintaqaviy iqtisodiy integratsiyaning markaziy ishtirokchisi sifatida qayd etilishi zarur. Mamlakat o'zining iqtisodiy salohiyatini to'g'ri yo'naltirish

va qo'shni davlatlar bilan hamkorlikni rivojlantirish orqali, iqtisodiy o'sishga erishish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim imkoniyatlarga ega.

O'zbekistonning iqtisodiy integratsiyasi nafaqat savdo va investitsiyalar sohasida, balki ilmiy-texnikaviy hamkorlik, transport infratuzilmasi va ijtimoiy sohalarda ham keng qamrovli natijalarni keltirib chiqarishi kutilmoqda. Mamlakatning xalqaro miqyosda raqobatbardoshligini oshirish va ichki iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish zarurati, mintaqaviy integratsiya jarayonida o'z aksini topadi. Ushbu maqolada O'zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiyadagi roli, uning iqtisodiyotga ta'siri va bu jarayondagi muammolar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqola doirasida O'zbekistonning mintaqaviy va xalqaro hamkorlikdagi istiqbollari ham o'rganiladi. Iqtisodiy integratsiya jarayonlarining barchasi O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga hissa qo'shishi, shu bilan birga, mintaqaviy xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilishi kutilmoqda. Bundan tashqari, maqolada iqtisodiy integratsiyaning O'zbekistonning barqaror rivojlanish maqsadlariga qanday ta'sir ko'rsatishi, iqtisodiy tengsizliklar va raqobatbardoshlik masalalari ham alohida e'tiborga olinadi. Shuning uchun, ushbu ishda mintaqaviy integratsiya jarayonlarining O'zbekiston iqtisodiyoti va ijtimoiy hayotiga ta'sirini tahlil qilish dolzarb ahamiyatga ega.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili va metodlar

Maqolada asosiy ma'lumotlar milliy statistik ma'lumotlar, xalqaro iqtisodiy hisobotlar va O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlardan olingan. Shuningdek, tahlil jarayonida quyidagi materiallar va usullar qo'llaniladi:

O'zbekiston iqtisodiyotiga mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning ta'siri tahlili: O'zbekiston iqtisodiyotiga mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning ta'sirini jadval ko'rinishida tahlil qilish uchun asosiy jihatlarni iqtisodiy ko'rsatkichlar va integratsiya jarayonlarining turli yo'nalishlari bo'yicha ajratib chiqamiz (1-jadval).

Bu tahlil mintaqalararo iqtisodiy integratsiya jarayonlarining O'zbekiston iqtisodiyotiga qanchalik ko'p yo'nalishda va chuqur ta'sir etishini ko'rsatadi. Har bir yo'nalish bo'yicha erishilgan yutuqlar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Ma'lumotlar to'plami: Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi, savdo balansi, investitsiyalar va mehnat migratsiyasi bo'yicha statistik ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va Xalqaro moliya tashkiloti (IMF) kabi rasmiy manbalardan to'plandi. Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik va integratsiya jarayonlariga doir ma'lumotlar va tadqiqotlar ADB (Osiyo Taraqqiyot Banki) va Jahon banki tomonidan taqdim etilgan hisobotlar asosida yig'ildi.

Mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning O'zbekiston iqtisodiyotiga keltirgan asosiy o'zgarishlari

Integratsiya yo'nalishi	Ta'sir qiluvchi omillar	O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	Misollar va natijalar
Tashqi savdo hajmining oshishi	Savdo erkinligi, tarif va notarif to'siqlarining kamayishi	Eksport va import hajmi ortadi, bozorlar kengayadi	O'zbekistonning MDH va YeOII bilan savdo hajmi oshishi
Sarmoya oqimining ko'payishi	Chet el investitsiyalariga qulay shart-sharoitlar yaratish	Sanoat va infratuzilmaviy loyihalarga xorijiy investitsiyalar kirib kelishi	Xitoy, Janubiy Koreya va Rossiya investitsiyalarining ko'payishi
Ishlab chiqarish kooperatsiyasi	Qo'shma korxonalar va klasterlarning rivojlanishi	Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning texnologik imkoniyatlari va mahsulot sifati oshadi	Avtomobilsozlik va to'qimachilik sohalarida hamkorlik
Ishchi kuchi migratsiyasi	Ishchi kuchi erkin harakati va mehnat shartnomalari	Chet elda ishlayotgan o'zbekistonliklarning daromadlari oshishi, tajriba almashinuvi	Rossiyaga mehnat migratsiyasi orqali o'zbekistonliklarning oyliklarining oshishi
Texnologiya va bilim almashinuvi	Ilm-fan va texnologiyalarda hamkorlik, innovatsiyalarni o'zlashtirish	Innovatsion mahsulotlar va xizmatlar yaratish, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish	IT va qishloq xo'jaligida zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish
Moliya va kredit tizimi	Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik, kredit liniyalarining kengayishi	Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, iqtisodiy o'sish sur'atlarining tezlashishi	Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki tomonidan berilgan kreditlar
Raqobat muhitining kuchayishi	Bozor liberallashtirish va monopoliyalarni cheklash	Mahalliy korxonalarining mahsulot va xizmatlar sifatini oshirishga majbur bo'lishi	Oziq-ovqat va to'qimachilik sanoatida raqobatning oshishi
Energiya va resurslar bilan ta'minlash	Mintaqaviy energetika va transport loyihalarida ishtirok etish	Energiya xavfsizligini ta'minlash va tranzit imkoniyatlarini kengaytirish	"TAPI" gaz quvuri, Qozog'iston va Turkmaniston bilan energiya hamkorligi

Adabiyotlarni tahlil qilish: Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya, uning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirlari hamda O'zbekiston iqtisodiyoti haqidagi ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va monografiyalar o'rganildi. Shu orqali integratsiyaning nazariy asoslari va amaliyotdagi aksini tahlil qilish imkoniyatlari yaratildi.

SWOT tahlil: O‘zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiya jarayonidagi imkoniyatlari, xavflari, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash uchun SWOT tahlil usuli qo‘llanildi. Bu usul O‘zbekiston iqtisodiyotining integratsiya jarayonida qanday strategik afzalliklar va muammolarga duch kelayotganini ko‘rsatishga yordam beradi.

Suhbatlar va intervyular: O‘zbekistonning iqtisodiy sohasidagi mutaxassislari, siyosatchilari va tadbirkorlari bilan o‘tkazilgan intervyular orqali to‘plangan ma‘lumotlar, mamlakatning mintaqalararo integratsiya jarayonidagi pozitsiyasini yanada chuqurroq tushunishga yordam berdi. Ushbu suhbatlar mintaqalararo hamkorlikdagi amaliyotlar va muammolarni ko‘rsatdi.

Siyosiy va iqtisodiy hujjatlar: Mintaqaviy va xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan siyosiy va iqtisodiy hujjatlar, shuningdek, O‘zbekiston hukumatining iqtisodiy siyosati va rejaları bo‘yicha rasmiy hujjatlar tahlil qilindi. Bu hujjatlar O‘zbekistonning mintaqalararo integratsiyaga bo‘lgan yondashuvini va maqsadlarini yoritadi.

Tahlil

Mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘sirini statistik ma‘lumotlar bilan tahlil qilish uchun asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlarni va xalqaro hamkorlik jarayonlarining ta‘sirini ko‘rib chiqamiz (2-jadval).

Demak jadval ma‘lumotlaridan foydalangan holda quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Tashqi savdo hajmi: O‘zbekistonning MDH va Xitoy bilan hamkorligi tufayli tashqi savdo hajmi sezilarli darajada oshdi. Eksport 15% ga o‘shishi va importdagi o‘shish mahalliy iste‘molni ta‘minlash va texnologik o‘zgarishlarga hissa qo‘shdi.

Sarmoya oqimi: Chet el sarmoyalari asosan sanoat va infratuzilma loyihalariga yo‘naltirilib, ishlab chiqarishni kengaytirishga yordam berdi. Xitoy va Rossiya asosiy investitsiya manbalari sifatida ko‘rinmoqda.

Ishchi kuchi migratsiyasi: Rossiyaga ishchi kuchi oqimining ortishi O‘zbekistondagi ko‘plab oilalarning daromadini oshirib, mehnat migrantlarining iqtisodiyotga qo‘shgan hissasi sezilarli bo‘ldi.

Texnologiya almashinuvi: Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya O‘zbekistonga zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni jalb qilishda muhim rol o‘ynamoqda.

Bu ko‘rsatkichlar mintaqalararo integratsiyaning O‘zbekiston iqtisodiyotiga keng ko‘lamli ta‘sir ko‘rsatayotganini namoyish etadi.

Ushbu metodologik yondashuvlar O‘zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiya jarayonidagi rolini chuqurroq tahlil qilish va iqtisodiy ta‘sirini baholash imkonini berdi. Maqolada keltirilgan natijalar va tahlillar, O‘zbekiston iqtisodiyoti va mintaqaviy hamkorlikning kelgusi istiqbollari belgilashda foydali ma‘lumotlar sifatida xizmat qiladi.

O'zbekiston iqtisodiyoti uchun muhim bo'lgan sohalarda integratsiyaning statistik ko'rsatkichlari

Integratsiya yo'nalishi	Statistik ko'rsatkichlar	O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	Misollar va natijalar
Tashqi savdo hajmining oshishi	2023 yilda O'zbekistonning eksport hajmi: \$19.3 mlrd (2022 yilga nisbatan 15% o'sish) Import hajmi: \$30.3 mlrd	Eksport-import balansi yaxshilanishi, xalqaro savdo imkoniyatlari kengayishi	MDH mamlakatlari, Xitoy va Rossiya bilan savdo hajmining o'sishi
Xorijiy sarmoya oqimi	2023 yilda O'zbekistonga jalb qilingan xorijiy investitsiyalar hajmi: \$10.4 mlrd Xitoydan: \$2.2 mlrd Rossiyadan: \$1.7 mlrd	Chet el investitsiyalari hisobiga yangi ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish	Xorijiy kompaniyalar bilan texnologik kooperatsiya, yangi zavodlar va infratuzilma loyihalari
Ishlab chiqarish kooperatsiyasi	2023 yilda O'zbekiston va Rossiya o'rtasida ishlab chiqarish sohasida qo'shma korxonalar soni: 2 000+	Mahalliy korxonalar raqobatbardoshligini oshirishi va sanoat sohasida ilg'or texnologiyalar joriy etilishi	Avtomobilsozlik (GM Uzbekistan), to'qimachilik klasterlari
Ishchi kuchi migratsiyasi	2022 yilda Rossiyaga ishchi kuchi migratsiyasi oqimi: 1.5 mln kishi	O'zbekistonliklar daromadlarining ortishi, xorijdagi tajriba va texnologiyalarni o'zlashtirish	Mehnat migrantlari tomonidan yuborilgan mablag'lar hajmi: \$8.1 mlrd
Texnologiya va bilim almashinuvi	2023 yilda O'zbekistonga kiritilgan yuqori texnologiyali investitsiyalar hajmi: \$1.2 mlrd	Innovatsion mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqarish hajmining oshishi	IT sohasida xorijiy hamkorlar bilan texnologik almashinuv, raqamli iqtisodiyot rivoji
Moliya va kredit tizimi	O'zbekistonning xalqaro moliyaviy tashkilotlardan olgan kredit hajmi (2023): \$4.5 mlrd	Kichik va o'rta biznes uchun imtiyozli kreditlar, makroiqtisodiy barqarorlik	Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan ajratilgan mablag'lar
Raqobat muhitining kuchayishi	2022 yilda MDH davlatlari bilan raqobatbardosh sektorlar bo'yicha: sanoat mahsulotlarining o'sish sur'ati: 7.4%	Mahalliy ishlab chiqaruvchilar raqobat kuchi ortishi tufayli mahsulot sifatini oshiradi	Oziq-ovqat, to'qimachilik va avtomobilsozlik sohasida raqobatning kuchayishi
Energiya va resurslar bilan ta'minlash	"TAPI" loyihasi bo'yicha O'zbekistonning gaz quvuri qurilishida ishtiroki	Energiya xavfsizligi va tranzit salohiyatining oshishi	Energiya importi va eksporti hajmining o'sishi, yangi gaz quvurlari orqali eksport imkoniyatlari

Natijalar

O'zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiyasida ishtirok etishi mamlakat iqtisodiyotiga bir qator ijobiy o'zgarishlar kiritdi:

Savdo hajmining ortishi: O‘zbekistonning MDH va boshqa qo‘shni davlatlar bilan iqtisodiy integratsiyasi savdo aylanmasining oshishiga olib keldi. Masalan, 2020-yilda Markaziy Osiyo davlatlari bilan savdo hajmi 12% ga oshgan;

Transport va logistika infratuzilmasining rivojlanishi: O‘zbekiston tranzit hudud sifatida mintaqalararo transport aloqalarida muhim rol o‘ynamoqda. Yangi yo‘llar va temir yo‘llar tarmog‘ining kengayishi mintaqaviy savdoni tezlashtirishga yordam berdi;

Investitsiyalar oqimining oshishi: Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya doirasida xorijiy investitsiyalar hajmi oshdi. Xususan, Qozog‘iston, Xitoy va Rossiya kabi davlatlar bilan iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish natijasida iqtisodiyotning turli tarmoqlariga investitsiyalar kiritildi;

Mehnat migratsiyasi va pul o‘tkazmalari: O‘zbekistonning mintaqaviy hamkorlari bilan mehnat migratsiyasi masalalaridagi yaqin aloqalari pul o‘tkazmalari oqimini kuchaytirdi. Masalan, Rossiyadan yuborilgan pul o‘tkazmalari iqtisodiyotga sezilarli daromad olib keldi.

Shu bilan birga, integratsiyaning ayrim salbiy jihatlari ham kuzatildi:

Raqobatning kuchayishi: Mintaqalararo savdo va investitsiyalar oqimi bilan raqobatning oshishi mahalliy ishlab chiqaruvchilarga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin;

Tashqi iqtisodiy xatarlarga bog‘liqlik: O‘zbekistonning boshqa davlatlar iqtisodiyotiga bog‘liqligi mamlakat iqtisodiyotiga tashqi iqtisodiy inqirozlar ta‘sirini kuchaytirishi mumkin.

Regional infratuzilma loyihalarining iqtisodiyotga ta‘siri. O‘zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiyasidagi ishtiroki, ayniqsa, transport va infratuzilma sohalaridagi yirik loyihalar orqali yanada kuchaymoqda. Misol uchun, Xitoyning "Bir makon, bir yo‘l" tashabbusi doirasida amalga oshirilayotgan infratuzilma loyihalari O‘zbekistonni Markaziy Osiyodagi muhim transport yo‘lagi sifatida kuchaytirdi. Ushbu loyiha nafaqat savdo-sotiqni rivojlantiradi, balki logistika sohasidagi yangi ish o‘rinlari yaratishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Mehnat migratsiyasining ijtimoiy-iqtisodiy ta‘siri. Mehnat migratsiyasi O‘zbekistonning mintaqaviy iqtisodiy integratsiyasidagi yana bir muhim jihat hisoblanadi. Rossiya, Qozog‘iston kabi davlatlarga mehnat migrantlari oqimi yuqori darajada bo‘lib, bu mamlakatning ichki iqtisodiy va ijtimoiy holatiga ham ta‘sir qilmoqda. Pul o‘tkazmalari O‘zbekiston yalpi ichki mahsulotida muhim o‘rin tutsa-da, migrantlarning ijtimoiy himoyasi masalalari ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Migratsiya oqimini samarali boshqarish va mehnatkashlarning huquqlarini himoya qilish integratsiyaning ijtimoiy barqarorligini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega.

Energetika sektori va O‘zbekistonning rolini kuchaytirish. O‘zbekiston mintaqalararo iqtisodiy integratsiyada energetika sektori orqali muhim o‘rin tutmoqda. Gaz va elektr energiyasi eksporti mamlakatga qimmatli valyuta tushumlarini keltirib, iqtisodiyotga sezilarli daromad

kiritmoqda. Shuningdek, energetika sohasidagi hamkorlik, xususan, Qozog‘iston va Turkmaniston kabi davlatlar bilan gaz va elektr energiyasi tarmoqlari bo‘yicha hamkorlik mintaqaviy energetik barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qilmoqda. Energiya eksporti mamlakatning mintaqadagi iqtisodiy rolini oshiradi.

O‘zbekistonning mintaqaviy rivojlanish strategiyalariga qo‘shgan hissasi. O‘zbekiston Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘rtasidagi iqtisodiy integratsiyani qo‘llab-quvvatlashga harakat qilmoqda. Ushbu harakatlar doirasida mamlakat xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirib, qo‘shni davlatlar bilan savdo-sotiqni soddalashtirishga yo‘naltirilgan islohotlarni amalga oshirmoqda. Masalan, bojxona rasmiylashtiruvini optimallashtirish va yangi savdo yo‘nalishlarini ochish orqali Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi iqtisodiy integratsiya mustahkamlanmoqda.

Muhokama

O‘zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiyasi mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda, chunki bu jarayon eksport va import hajmlarining o‘shishi, investitsiya imkoniyatlarining kengayishi va infratuzilmaning rivojlanishi bilan birga kelmoqda. Biroq, integratsiya jarayonida mahalliy korxonalar raqobatbardoshligini oshirish zarurati kuchaymoqda. Davlat miqyosida qabul qilinayotgan strategik chora-tadbirlar bu jarayonda O‘zbekistonning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan bo‘lishi lozim. Shu bilan birga, O‘zbekiston tashqi iqtisodiy xatarlarga nisbatan himoya choralari kuchaytirishi kerak. Bu xatarlar asosan asosiy savdo hamkorlari, masalan, Rossiya yoki Qozog‘iston kabi davlatlar iqtisodiy ahvoriga bog‘liq bo‘lgan holda namoyon bo‘ladi. Shuningdek, texnologik o‘shishni tezlashtirish va innovatsion taraqqiyotni qo‘llab-quvvatlash mamlakatning mintaqalararo integratsiyadagi raqobatbardoshligini ta‘minlashga yordam beradi.

Raqobatbardoshlikni oshirish zarurati. O‘zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiyasidagi ishtiroki mahalliy kompaniyalardan zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, mahsulot sifatini oshirish va raqobatbardosh bo‘lish uchun yanada jadal harakatni talab qiladi. O‘zbekiston iqtisodiyoti asosan qishloq xo‘jaligi va xomashyo eksportiga bog‘liq bo‘lgani sababli, ishlab chiqarish sohasidagi modernizatsiya va yuqori texnologiyalarga asoslangan sanoat tarmoqlarining rivojlanishi ustuvor vazifalardan bo‘lishi kerak.

O‘zbekistonning eksport tarkibini diversifikatsiya qilish zarurati. Mintaqalararo integratsiya jarayonida eksport hajmi ortishi mumkin, ammo O‘zbekiston eksportining tarkibi hali ham asosan xomashyo va past qiymat qo‘shilgan mahsulotlarga bog‘liq. Eksport qilinadigan tovarlarni diversifikatsiya qilish, yuqori texnologik va innovatsion mahsulotlar eksportini oshirish orqali mamlakat mintaqadagi iqtisodiy raqobatbardoshligini mustahkamlay oladi.

Texnologik transfer va bilim almashinuvi imkoniyatlari. Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya nafaqat iqtisodiy foyda, balki texnologik bilim

almashinuvi va yangi texnologiyalarni qabul qilish uchun ham muhim platforma hisoblanadi. O‘zbekiston qo‘shni davlatlar bilan ilmiy-texnikaviy hamkorlikni kuchaytirish orqali yangi texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishi va raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayonini tezlashtirishi mumkin.

Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikning qishloq xo‘jaligiga ta‘siri. O‘zbekistonning mintaqalararo iqtisodiy integratsiyasi qishloq xo‘jaligi sektorida ham sezilarli o‘zgarishlar olib kelmoqda. Ko‘plab qo‘shni davlatlar, xususan Qozog‘iston va Turkmaniston bilan qishloq xo‘jalik mahsulotlari savdosi o‘sib bormoqda. Qishloq xo‘jalik mahsulotlarini eksport qilish bo‘yicha hamkorlik mintaqaviy integratsiyaga hissa qo‘shishi bilan birga, O‘zbekistonning qishloq xo‘jalik salohiyatini xalqaro miqyosda tanitish imkonini beradi. Biroq, bu jarayon O‘zbekistonning eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiy modelni yaratish zaruriyatini kuchaytiradi.

Iqtisodiy integratsiya va sog‘liqni saqlash sektori. Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlik sog‘liqni saqlash sohasida ham integratsiya imkoniyatlarini yaratmoqda. Masalan, qo‘shni davlatlar bilan tibbiy xizmatlar almashinuvi, dori-darmon ta‘minoti va pandemiyalar bilan kurashish bo‘yicha hamkorlik o‘zaro bog‘liqlikni kuchaytiradi. O‘zbekiston boshqa davlatlardan olingan tajribalar va texnologiyalardan foydalangan holda sog‘liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish imkoniyatiga ega. Ayniqsa, pandemiya sharoitida bunday integratsiyaning ahamiyati yanada yaqqol namoyon bo‘ldi.

Mintaqalararo integratsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlikka ta‘siri. Mintaqalararo iqtisodiy integratsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik masalasiga ham e‘tibor qaratish lozim. Integratsiya natijasida mamlakatlar o‘rtasida iqtisodiy tengsizlik kamayishi mumkin, lekin bu jarayonda mamlakat ichida ayrim mintaqalarning rivojlanishi kuchayib, boshqalari chetda qolishi mumkin. Shuning uchun davlat mintaqaviy rivojlanish siyosatini ham muvozanatli olib borishi va iqtisodiy imkoniyatlarni mamlakatning barcha hududlariga teng taqsimlash bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘rishi lozim.

Xulosa

Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya O‘zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar yaratmoqda. Savdo-sotiq, transport infratuzilmasi va investitsiyalar oqimining ortishi iqtisodiy o‘sishni ta‘minlaydi. Biroq, raqobatbardoshlikni oshirish, mehnat bozorini rivojlantirish va tashqi iqtisodiy xatarlarga qarshi himoya mexanizmlarini kuchaytirish masalalari O‘zbekiston uchun dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu sababli, mintaqaviy integratsiyani qo‘llab-quvvatlovchi strategiyalarni yanada samarali shakllantirish va amalga oshirish muhimdir.

Kelajakdagi istiqbollari. O‘zbekiston mintaqalararo iqtisodiy integratsiyadan maksimal darajada foydalanish uchun strategik qadamlar tashlashi lozim. Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanayotgan modernizatsiya loyihalari, raqamli iqtisodiyotga o‘tish hamda eksport va ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish O‘zbekiston iqtisodiyoti barqaror rivojlanishi uchun

muhim omillar bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, xalqaro iqtisodiy hamkorlikdagi xavf-xatarlardan himoyalaniish, innovatsion rivojlanishga e‘tibor qaratish va mehnat bozori bilan bog‘liq masalalarga yetarlicha e‘tibor berish zarur bo‘ladi.

Kengroq iqtisodiy siyosat chora-tadbirlari. Mintaqalararo iqtisodiy integratsiyadan maksimal darajada foyda olish uchun O‘zbekiston kengroq iqtisodiy siyosat va chora-tadbirlar amalga oshirishi kerak. Xususan, mehnat bozorini yaxshilash, milliy korxonalarini eksportga yo‘naltirish va mahalliy tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan islohotlar o‘tkazish muhimdir. Bu orqali O‘zbekistonning mintaqaviy hamda global raqobatbardoshligini oshirish mumkin.

Integratsiyaning barqaror rivojlanish maqsadlariga ta‘siri. Mintaqalararo iqtisodiy integratsiya O‘zbekistonning barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishga ham katta ta‘sir qiladi. Bu jarayon asosan infratuzilma rivoji, energetika, ekologik barqarorlik va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlash yo‘nalishida muhim rol o‘ynaydi. Integratsiya natijasida O‘zbekiston xalqaro maydonda barqaror rivojlanish bo‘yicha o‘z majburiyatlarini bajarishda yetakchi rol o‘ynashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi, "O‘zbekistonning tashqi savdo balansi bo‘yicha yillik hisobot", Toshkent, 2023.
2. World Bank, "Uzbekistan Country Economic Update: Navigating Through Crisis", Washington D.C., 2022.
3. Asian Development Bank (ADB), "Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) Program Annual Report", Manila, 2021.
4. IMF (International Monetary Fund), "Republic of Uzbekistan: 2022 Article IV Consultation—Press Release; Staff Report", Washington D.C., 2022.
5. Muhammadiev, B. "O‘zbekistonda mintaqaviy iqtisodiy integratsiyaning rivojlanishi va undagi muammolar", Iqtisodiyot va Biznes Jurnali, 2021, 12(2): 45-58.
6. Rahimov, A. "O‘zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy hamkorligi: istiqbollar va xavflar", Markaziy Osiyo tadqiqotlari, Toshkent, 2022.
7. G‘aniyev, O. "O‘zbekistonning mintaqalararo transport va logistika tizimida tutgan o‘rni", O‘zbekiston xalqaro iqtisodiyoti va savdo aloqalari jurnali, 2020, 8(1): 34-47.
8. The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), "Regional Economic Cooperation and Integration in Asia and the Pacific", Bangkok, 2020.
9. Krugman, P. R., & Obstfeld, M. "International Economics: Theory and Policy", Pearson Education, 2018.
10. Karakulov, D. "Mehnat migratsiyasi va O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘siri", Iqtisodiy taraqqiyot muammolari jurnali, 2021, 3(4): 19-29.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz